մանաւանդ պաշտպանութեան, երբեք չի կրնար հաստատուն իրողութիւն մը նկատուիլ։

Նախաբարձերն երկրին բախտը վճռելու համար երբեք սողոց եւ հաճարաշխ եղանակով մը չգործեցին եւ չէին կարող ալ գործել. ասի այնչափ ճշմարիտ, այնչափ իրական է, որչափ Հայաստանի լեռներու գոյութիւնը, որ ծնունդ տուաւ այդպիսի գրութեան մը։ Ամէն նախաբարութիւն իւր տեսագրական դիրքին ազդակով պիտի գործէր։

Է.

Սիւնիք այնպիսի դիրքի մը մէջ, ինչպէս ըսինք նախընթաց գլխուն մէջ, ուրիպուած էին քաղաքական օրոշ գոյն մ'ունենալ։ Երկիրն ամէն նկատումէ բարձր ոգի մը դրած էր անոնց մէջ. սիրական ասուիծներ քաղաքական ոչ մէկ գաւառգեղի մէջ կրնային զարգիլ, բայց կր ձեւայրնէին զարգուած ըլլալ, կանոնաւորապես գործադրելով Գրան հետ յարաբերութեան պահանջները։

Վասակ հաւատարիմ չմնաց այս ճարտար ուղղութեան։ Նա ոչ Պարսից կողմը յարեցաւ Անդովմի եւ Բարիկի պէս, ոչ ալ Յունաց։ Այս Վասակեան ուղղութիւնը յատուկ քաղաքականութիւն մը չէ Վարդանանցին հակառակ։ Իւր երկրին ներշնչումները, որոնք տարօրինակ մոքի մ'երկունքով օժտուած թագի եւ ծիրանի ապագան պարզեցին իւր աչքերուն, շատ հզօր էին։ Նա առջի օրէն զայրոյթով ժայթքած էր, խօսք մը, զոր մինչեւ վերջը սկզբունք ըրաւ իրեն — "Դիրն ինչ առնի Տէր, — ։ Հեշտ է ուրեմն ըմբռնել, թէ ինչ ճարտիկութեամբ եւ ինչ արագութեամբ գործեց Վասակ։ Սիւնեաց Տէր եղաւ նա այնքան շուտ եւ քաջամենելի միջոցներով. Մարզպան եղաւ Վրաց եւ այնչափ "քաջամ կորով", աւարեց անմիջապէս, որոնց միայն "երիւ դի մաւ հանաց գամ գառնէ, կ'ըսէր, ասի՝ այնչափ սասիկի հանիմ հանս, որչափ դի հուն Պարսից չիասնէ նոցա յաւարի. (Փրպ. էջ 247—248. Եղիշէ, էջ 105)։ յետոյ Մարզպան եղաւ Հայոյ եւ "Ի գեսամ ամի ի դերեալն ոմանցն" (Եղիշէ անդ), այսինքն՝ սարսափելի հարստութիւն մը դիտեց այն նպատակին համար, որուն ծրագիրը այնքան որոշ էր իւր մտքին մէջ։ Վասակ ալ միայն թագի կը սպասէր. որովհետեւ իւր բոլոր ջանքն ու ճիգը ասոր համար եղաւ։ Նա պարսիկ քաղաքականութեան մը չէր հետեւեր. պարսիկ կրօնը պաշտպանեց այս ծառայութեան փոխարէն թագով վարձատրուելու համար. ամէն ինչ սարքած էր. եւ "Բաց ի գլուխոյ ինքնաւարացն որ նոսոցէր նմա, այլ ոչինչ պիտոյ էր՝ զոր ուն առնէր" (Փրպ. էջ 243)։

Հայ ժողովրդն եւ Հայ քահանայութիւնը տարբեր կը խորհէր սակայն. անոնք գլուխ կանգնած էին Սպարապետի եւ Ամատունեայ պէս ժողովրդական անձնաւորութիւններ, գիտէին Մարզպանին արարքը. անոր թագի համար ունեցած ուենչը հրապարակած քան մ'էր. գիտէին նաեւ Պարսից տրամադրութիւնն եւ Գնունդ Երեց՝ ժողովրդականութեան մարմնացեալն՝ լաւ գիտցած էր իրաց եղբը։ Վարդանանց Պատերազմ լրացած էր եւ Վասակ չէրեկ կարաւոտ մը կապուած էր գեպ ի Ցիսրան, իր կարծէր հոն տեսնել իւր սիրուն մտածականին իրականացումը, երբ կէս ճամբան Ս. Գնունդ յանահայաիչ շանչ մը փչեց անոր. "Կարծեցուցանէ դրեալ գեւդ՝ որ պատրեալ սատրեալ դրեալ նենդել սուրբ Աւետարանին սխալ, ի որ դիոյն ինքնասրենքեամբ ազիարիսն Հայոց ի-բրեն Արեւ գալ տեղ ըստ սրեանի վասալոց տոց զնապատացոնն, այլ ես ոչ մի ինչ է որ ի-բրեն գալ տեղ ի-խարեն. բայց թէ արդարեւ գու կենդանանս ինքեամբ զգլուխդ ի վերայ ուսոդդ ի Հայս տանիս, ապա ընդ քո Տեառն Աստուծոյ չէ խօսեցեալ„ (Փրպ. էջ 227—228)։

Վասակեան քաղաքականութիւնն բան ամենայնի խորթ Սիսականին, բան ամենայնի ճիստաւկար ազգային պահանջներուն, Օրբէլեանի համար "ծնունդ էր չար յանահաստութեան„ (Ա. ժէ)։ Եւ կ'ըսեմ ծնունդ իւր բնական ներշնչումներուն, ծնունդ իւր Համազգեներուն մէջ յամառ եւ յամառումներուն մէջ խրխա եւ խրոպգէտ մոքի մը, որ շատ հեռուէն կ'ընդունէր իւր ծրագրին կառուցումները, որ շատ մտէն շօշափեց ուսկոյն անոնց փլատակները անհաստատմութեան բրիչներով կուսակցուած։

Սիւնեաց երկրին այս խորհրդական, հանճարեղ, յառաջմամբ քաջը, որ "իմաստուն„ էր իւր գործերուն մէջ, տապալելու ստորնակամ մը մէջ, ուր քամեցաւ, տեսնելով որ իր բարձր կարողութիւններն ու հսկայ յանգգնութիւնները, վճռուած իր ազգէն ու ազգականներէն եւ Գնունէն, սրբագրուած էին բոլորովին։

ԱԾԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ

ՀԻՆ ՀԱՅԿԱՅ ՏԵՂԻՈՑ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

(Շարունակութիւն)

ԳԵՏԱԿՆ տեղի Սեւան կղզւոյն մօտ Օրբել. ԻՆՃԻՃԵԱՆի քով ՀՀ. 276 = Գեղամ Օրբել. 2, 203 (Օրբէլեանի Պարիզի հրատարակութեան հաւելմամբ), կը պակի ԱՍ.ի ցանկին մէջ. գեղ+ան "աղբիւր, կամ՝ ան մասնիկ էջ 272?։

ԳԵՏԱՄԻՋ գիւղ Սիւնեաց մէջ Օրբել 1, 227, ասկէ՝ նաեւ ԱՍ. 61 (Գեղարքունւոյ եւ Սաթքի սահ). գեղ+մէջ "մէջտեղ„, ուստի "գեղոյն մէջտեղը„, հմմտ. գեղ+մէջ Օրբել. 1, 110։

ԳԵՏԱՆԱՆՑ ԾՈՎ. Սիւնեաց մէջ Օրբել. 1, 227, ԱՍ. 61. գեղ + լանց։

ԳԵՏԵԶՐ գիւղ Մոկք նահանգին մէջ "Հանդէպ... Աղուանից ձորոյ (Թ. 47 գ.ին մէջ) կեսժամաս հեռի ի նմանէ, ի միւս կողմն գետակին„ ԻՆՃԻՃ. նոր Հայ. 162 = գեղեզք "գետակին„։

ԳԵՏԻԿ գիւղ Թ. 178 Շիրակ գ.ին մէջ Սեբ. 74, Ալիշան Շիրակ 161. վանք կպակի գ.ին մէջ (= Թ. 153 Զորսիար գ.ին մէջ) Ագատեաց գետոյն վրայ Սիր. 79, 107, 111 (սեռ. Գետկայ),

digitised by A.R.A.R.@

տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 261, ԱՍ. 108. էեռ + ԷՒ նուագարան?։

ԳԵՐԵԶՄԱՆԵՔ "բլուրն, ուր անկաս Բէլ" Հայոց ձոր գ.-ին մէջ խոր. 25, ինձիճ. հՀ. 200. էերէզման բառը։

ԳԵՒՂ աւան՝ Փաւստ. 253 պիտի ըլլայ — էլ-ղ "շէն"։ Այս տեղն կապակցութեան նոյնելով թ. 176 Բագրեւանդ գ.-ին մէջ բլլալու է՝ Բագաւանի մեռերը. բայց մէջ ինձիճեան եւ ոչ Ագիշան կը նշանակեն այս անունը, էլ-ն այստեղ հասարակ անուն ըմբռնելով եւ Բագաւան անուան բնծայելով։ Այս պարագային Փաւստոսի բնագրին սուտ բառը ջնջել հարկ կ'ըլլար։

ԳԵՒԼԻԿ գիւղ թ. 167 Ողջազէ գ.-ին մէջ Փարպ. 443. թ. 92 Ճաւաշ գ.-ին մէջ Արծր. 260. էեռ + ԷՒ մասնիկ։

ՍՈՒՐԲ ԳԵՈՐԳ տեղի թ. 114 Աղահեձք գ.-ին մէջ Օրբել. 266։ Ցայտնապէս եկեղեցիկ մ'առած իւր անունն։

ԳԻՆԱԿԱՆ ԳԵՑ տեղի թ. 120ա. Ալչաթ գ.-ին մէջ Օրբել. 261 (Ուռական գեղի հետ յիշուած), Օրբել. 1. 209, էլեն? կամ էլնի?՝ + ական մասնիկ + էեռ։

ԳԻՆՈՑ ԲԼՈՒՐ լեռ. Երասխայ հարաւակողմը (աջափին վրայ եւ հանդէպ Դրանոյ) Արծր. 300, 301, Արծր. անդ կը մեկնէ "գինւոյ բլուրս։ Հմմտ. Գինայ էեռ (նաեւ՝ Գինեդ-ի էեռ ԱՍ. 461), որ Ակռոիի մեռերէն Մասիսէն կու գայ եւ Երասխ կը թափի ԱՍ. 461 եւ քարտեզ։ Բայց այս մեկնութիւնը յետնագոյն ժամանակէ է, վասն զի խորենացւոյ ծանօթ չէ ("զակամքք Գինայ"՝ ուղղակիօր՝ Գին կամ Գէն?)։

ԳԻՐԵՐԱՁՈՐ Օրբել. 2, 236 "շինէ եկեղեցի մի Գիշերաձոր անուն"։ գիշեր + յոր "ձոր գիշերեան?", Բրոսէ կը թարգմանէ "Գիշերաձոր բառուած տեղ մը որ "գոյնդգոյն ապակի" կը նշանակէ (Histoire de la Siounie 268)։ Գիշեր-ին այս իմաստն ինձի ծանօթ չէ։ Ինձիճեան եւ ԱՍ. Գիշերաձոր անուանը ցանկին մէջ չեն նշանակեր։

ԳԻՍ, տեղ. Գիսայ գիւղ յՈւռի կաղանկ. 8, 70, 71, 170, 171, 175, 218 էլ բառէն չէ։

ԳԼԽՈՑ ՎԱՆՔ թ. 124 Մծնկուանք գ.-ին մէջ կաղանկ. 169, 174, 186, Վարդան 68. էլուխ եւ էլնոց = "Գլուխի վանք"?։

ԳՆԳԱԶԻՆ տեղի թ. 116 Հաբանգ գ.-ին մէջ Օրբել. 267, ԱՍ. 255. գունդ "գնդակ, վաշտ"? (հՀ. 130) + ջին։ Գունդ-վանդ?։ գունդ + էնոց թ. 109 Երնջակ գ.-ին մէջ ԱՍ. 315։

ԳՈԳՈՎԻՏ տես Կ-գովիտ։

ԳՈԹԱՁՈՐ (վերին եւ ստորին) տեղի թ. 120ա. Ալչաթ գ.-ին մէջ Օրբել. 261, ԱՍ. 209. գոթ? + յոր։ Հմմտ. Գոչ-որ ԱՍ. 210. գոթ? + էոր։

ԳՈՂԱԹԱՓ ԱՍ. 215 (թ. 115 Ծղուկք գ.-ին մէջ). գող + թափ?։

ԳՈՂԹԱՆԱՏԱՆ Արծր. 300. Գողին թ. 106 գ. Վասպուրականի + ատան։ Հմմտ. տունն Գողթան՝ "տունն ի երկիրն Գողթանն" ("տա. տաս տանն Գողթանն") Գործք. 15։

ԳՈՂՈՑ ԱՎԱՐԱԿ տեղի թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 265, ԱՍ. 64. գող (յԼ. սեռ. գողոց) + ոփարկ = "գողերու արտ"։ — Գողոց ազգէր Ցմկհ. Մամիկ. 39 (տեղի թ. 30 Ցարաւն գ.-ին մէջ) = "գողերու ազգերը"։

ԳՈՄՔ տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 263. թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ Օրբել. 264. Գոմ, Բաղիշոյ արեւմտակողմն ինձիճ. Նոր Հայ. 174, խարբերդի քով տեղ 237, խարբերդի արեւելակողմը, Պիտեկի հարաւակողմը Hausknecht-Kiepert Routen im Orient = գոմ "խոտաներ"։ Հմմտ. Գոմեր ԱՍ. 209 (Ծղուկք գ.-ին մէջ), ինձիճ. Նոր Հայ. 78 (Բարերդէն 1½ օր հեռու), ռամկական յոգնակի գոմ բառին։

ԳՈՄԿՈՒՆՔ գիւղ թ. 30 Ցարաւն գ.-ին մէջ Փաւստ. 123. *գոմի նուազական մը յոգնակին՝ գոմ բառէն։

ԳՈՄԱՁՈՐ 1. գիւղ Սիւնեաց մէջ Օրբել. 1, 218, ԱՍ. 81 (թ. 112—113 գ.-ին մէջ). 2. տաւան թ. 171 Բասեան գ.-ին մէջ Ասող. 144, ԱՍ. 30, ինձիճ. Նոր Հայ. 88. գոմ + յոր։ ԱՍ. կը յիշէ գոմ-յոր մ'ալ թ. 179 Վանանդ գ.-ին մէջ էջ 78 եւ գոմ-յոր մ'ալ թ. 188 Վարաժնունիք գ.-ին մէջ էջ 282։

ԳՈՒԿԱԿԱՆ տեղի թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ Օրբել. 269 գուկ? + ական մասնիկ։ Գուկասնոց տեղի թ. 118 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 264, ԱՍ. 64. գուկ? + ասնոց տես վերն էջ 274։

ԴԱԼԱՐԻՆՔ տեղի թ. 110 Ճահուկ գ.-ին մէջ Օրբել. 273, ԱՍ. 480 (Դալարէ Բրոսէ)։ ԴԱԼԱՐԻՆՔ գիւղ թ. 41 Ապահունիք գ.-ին մէջ Փաւստ. 52, որ ամենայն կոյսերացած Տիրան թագաւորէն Ամ-ոլ կոչուեցաւ (տես վերն էջ 296)։ դալար "կանաչ", դալարք "կանաչեղէն", յԼ. դալարքէ = "կանանչներ"։

ԴԱՇԵԿԻՆ ՔԱՐ Օրբել. 2, 239, ԱՍ. 168. դաշեկ "ատամաս" + էոր։ ԱՍ. 168 կը ներկայացնէ Դահեկի էոր տարբեր ընթերցուածն եւ կը փնտռէ արդի Ծոնիկի մեռերը (Ձին + Խուլ) թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ։

ԴԱՇՏ գիւղ թ. 106 Գողթն գ.-ին մէջ Ադուլիսի քով ԱՍ. 315, 326, Դաւրիժ. 448, ինձիճ. Նոր. Հայ. 270 = դաշտ։

ԴԱՍՏԱԿ տեղի թ. 106 Գողթն գ.-ին մէջ ԱՍ. 315, 326, 338 = դասակ "թաթի ձեռաց, ձեռքը բաղկին հետ միացնող ոսկրը"։ Հմմտ. Դասակ վանք Աթծկեի քով թ. 38 Բզնունիք գ.-ին մէջ ինձիճ. հՀ. 123, մասնաւոր կամ նշեալ մ'այսպէս անուանուած։

ԴԱՍՏԱԿԵՐՏ տեղի թ. 115 Ծղուկք գ.-ին մէջ ԱՍ. 208 (Դասակերնի տեղ Օրբել. 259), թ. 120ա. Ալչաթ գ.-ին մէջ Օրբել. 260, թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ Օրբել. 263, թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ (ի Սիւնիս), թ. 125 Մծնիքաձոր գ.-ին մէջ Կաղանկ. 267 (յԱրցախ Ղահնագի)։ — դասակերտ "ձեռակերտ, կազմուած" հՀ. 135։

---

1 "Բուռ գեղջն աւան ի գուրս ելաներ"։

2 Եթէ էրնի+ական ըլլար, ասկէ "էրնիական կը ծագէր"։

digitised by A.R.A.R.@

ԴԱՏՈՒԱՆ տես՝ Արծր. 218, այժմ՝ Tadvan ունայ ծովուն հարաւ-արեւմտեան անկիւնը, ինչպէսեան կ'ընծայէ Վասպուրականի, թայց կը վերաբերէր Տարաւերդանի Թ. 38 Բզնունիք գ.-ին. Դոտ? + ոսան փոխանակ տանի (բարգոսքեանց մէջ)։

ԴԱՐԱՆԱՂԻՔ Թ. 1 գ. Բարձր Հայոց տես վերն էջ 283. = գարան "ընդունարան„ Հաբ. 136 + պէ՝ սեռ. ազ բառին ("տղի ընդունարան = ազատանք„) չէ, ինչպէս որ Հայոցմէ սմանք հաստատած են։

ԴԱՐԱՏԱՔ տեղի Սիւնեաց մէջ Օրբել. 1, 260, 261, ԱՍ. 227 (Թ. 115 Դղուկք գ.)։ գոր "բարձրաս անգան„? + գ-ի տես վերն էջ 286։

ԴԱՐԲՆԱՌ ՔԱՐ կամ ԴԱՐԲՆԱՔԱՐ տեղի Թ. 83 Ամենայնիք գ.-ին մէջ Թուղթ ապ. Սահակ Արծրունի խոր. 294, 295. գ-ՐԲՆ + ՔԱՐ = "գարբինների քար„։

ԴԻԳԼԱԹ, Տիգրիս գետը Սեբ. 31, 32, 95, ԴիւրՔ ԽԱՍ. 30, 37, 38, տիրի տեղերը տես Հաբ. 292, նաեւ Տիրիս կ'բաւէ, Թ. 11 Հաշտեանք գ.-ին կամ գ-ով ԽԱՍ. 30, սասր. Diglat, սասր. Deqlaθ, պլինիոս Diglito, պտղ. DGLT, արաբ. Di^{n}la, հին պրս. Tigrā, յն. Τίγρης, Τίγριος, լտ. Tigris. Հայ ձեւերը սեմական *Diglat կամ *Diqlat ձեւէն են։ Պարսիկները Diglat ձեւն բռած են Digrā — կանոնաւորապէս l՝ r փոխելով — եւ ժողովրդական ստուգաբանութեամբ յենլով այլեւայլ բառերու վրայ, գ. օր. *tigri (= սուեսա. tiγri) "նեղ„ բռած են վերջապէս Tigrā։ Ցիները պարսիկներէն ստած են l եւ r ունեցող ձեւը։ Ըստ Պլինիոսի NH. 6, 127 Տիգրիս կը բղխէ Հայոց Elegosine երկրէն, եւ ըստ 6, 128 կը հոսէ Arrene (Archene, Arthene) երկրէն՝ շատ մօտ Ուրմանուայ Արատնիսա, Մարդա-սու) եւ ըստ 6, 129 իր մէջը կ'ընդունի Հայոց աշխարհէն Պարթեւիսա եւ Նիկեփորիս գետերն (Տանիս. Տաբեգր. 15, 4)՝ յաւելով քան հարաւ դառնալը։

(ԴԷՊՄԱՃ գիւղ Սեբաստիոյ քով ի Փոքր Ասիա, ինձմ. Նոր Հայ. 288 = դէպմանն)

ԴԵՂՉԱՁՈՐ կամ ԴԵՂՆԱՁՈՐ տեղի Թ. 115 Դղուկք գ.-ին մէջ Օրբել. 1, 274, 277, ԱՍ. 246. դէղյ կամ դէղն + ձոր։

ԴԵՂՉԱՆԿԵՏ գիւղ Թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ ԱՍ. 68, Օրբել. 1, 224. դէղյան "դեղին մասով„? + կետ։

ԴԻԶԱՓԱՏ տես Աւրաքս նահանգին մէջ կաղանկ. 92, ինձմ. Հաբ. 315, Brosset Histoire de la Siounie 2. 166 մեկնուած է իբր "փայտի կոյտ„ կամ "ուր փայտ դիզուած է„՝ գէղ "կոյտ„ եւ փայտ բառերէ։ "Փայտի կոյտ„ Հայ. բրլալու էր և "փայտագէղ„, իսկ գէղ-փայտ նշանակելու է "կուտաւփայտ„։ Ժողովրդական ստուգաբանութեամբ՝ օտար անուն մը ձեւաշրջուած։

ԴԻՈ ՄԱՅՐԻ լեռ մը Թ. 172 Գարեղեանք գ.-ին մէջ ինձմ. Հաբ. 388, Սոփերք Հայկականք ժԱ. պնեռ. 1854, էջ 51 եւ 47, ԱՍ. 50. տեղի Թ. 120 կուսական գ.-ին մէջ Օրբել, 271, ԱՍ. 287. դէյ (սեռ. դէյ բառին) + մայրի "անտառ„ = "սաստուածներու անտառ„։ Հմմտ. Դիցաստ վերը Բ-ի-ա-ա անուան տակ էջ 320։

ԴՈՆԵՎԱՆԵՐ գիւղ Թ. 36 Հարք գ.-ին մէջ ինձմ. Հաբ. 120 (ձեռագիր աւեւտարան ԺԴ. գրաբէն). գոն? + վանս։

ԴՈՒԻՆ՝ կամ ԴԲԻՆ (սեռ. Դ-ունայ այս է Դբ-ունայ նեռ. 31, բայաս. ի Դ-ունայ այս է ի Դբ-ունայ փարպ. 391, ներգոյական՝ ի Դ-ունի այս է ի Դբ-ունի Փարպ. 430, 457, նեռ. 25) քաղաք ՀԱՅԱՍՏԱՆ Թ. 189 Ոստանն Դբ-ունայ գ.-ին մէջ) հին Արտաշատաւ հիւսիսային կողմը, մայրաքաղաք Հայոց՝ Հայկեան թագաւորութեան կործանումէն ետեսաղ, յն. Δούβιος Պրոկոպ. 1, 263, 297, արաբ. Dabīl Balādurī 199 - 202, սասր. Devīn եւն (Ghazarian, Armenien u. d. arab. Herrsch. 71). անունս բառ խոր. 194 իբր թէ պարսկական է եւ "բլուր„ կը նշանակէ ("որ բառ պարսկական լեզուին Դուին կոչի որ թարգմանի բլուր„), սխալմունք մը, որուն պատճառն է խորենացւոյ աղբիւրը՝ Փաւստ. 18 - 21 'մինչեւ... ի բլուրն՝ որ անուանեսցեն կոչի Դուին, որ կոյ ի հիւսիսոյ կողմանէ քաղաքին մեծի Արտաշատու„ Փաւստ. 18)։ Դբ-ունայ քով գտնուող բլուրն Արծրունին ալ կը յիշէ, միայն թէ Բլուրը գործածելով իբր յատուկ անուն. "ի Բլուր տեղւոջն„ (տարբեր Դբ-ունէն) Արծր. 79 եւ "Հանդէպ քաղաքին Արտաշատու, որ Բլուրն Դորուն ասի, յորում շահաստանն Դուին„ Արծր. 230 Քաղաքն 892 3 տարին երկրաշարժէ մ'ի հիմանց կործանեցաւ Արծր. 230)։ Անուանս ստուգաբանութիւնը ծանօթ չէ։ — Դբ-ունի գիւղն (պարսկայ գաշտին մէջ ինձմ. Նոր Հայ. 78) Դ-ուին անուան նուազականն է։ Հմմտ. վերը Ն-ի-ա-ա-ի՝ Ն-ի-ա-ա-ն։

ԴՊՐԱՐԱԿ տեղի Թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 265. գ-դէր "գրիչ„ Հաբ. 145 + ՔՐ-ի = գպիրներու բակ?։

ԴՊՐԵԱՆՆԵՔ մենաստան Թ. 178 Շիրակ գ.-ին մէջ Ասող. 176, կիր. 48, Արծրան 69 (Դպրավանք) Ալիշան Շիրակ 16, ԱՍ. 168. գ-դէր "գրիչ„ + վանս։ Նար Պեյի Հայ.-գաղղ. բառգիրքը (Պարիզ 1893) կը նշանակէ գ-դէլ՝ "կղեր բանոց. իմաստով, զոր այլոյր չեմ գտներ։

ԴՐԱԽՏԻԿ տեղի Թ. 110 Ճահուկ գ.-ին մէջ Օրբել. 273. գ-բախտ "պարտեզ„ Հաբ. 145 + ԻԿ մասնիկ առ "պարտիզիկ„։ Հմմտ. Դրախտ (Tracht) Ճորոխի հիւսիսային կողմը, Սասանի արեւմտեան կողմը Streckerի քով ZGE. 4, 1869 տես, Ը։

ԴՐՍՀԱՆԱԿԵՐՏ մեծ գաստակերտ Եղիշ. 60, ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏ Եղիշ. 73 հրտ. Մոսկ., խոր. 177. Դրասխան? + կերտ։ Եղիշէի քով 60 յիշուած

---

1 Ալիշան Physiologie d'Arménie (1870) էջ 25 նդն տալին կը գտնէ Դարան-ատի, Մանան-ատի, Աղի-սվիս անուններուն մէջ եւ զոմի ազ բառէն կը համարի, ինչպէս եւ Ազատի եւ Ազատ ձոր անուններու։ Ցն՝ վերն էջ 273ա 298, 299։

1 Duin, Dovin, Tuin, Tovin եւն տաճարաքաղաքներ եւ հեղուն մէջ չէ։ գ.-գարեն սկսեալ գրեթէ Դբ-ին կը հնչուի։

տեղբուն եւ խորենացւոյ քով 177 յիշուած գաւառներուն նայելով՝ Պրոսհանակերտ կ'իյնար Այրարատ նահանգին մէջ, միրաւորապէս ընդ մէջ Շիրակայ եւ Կուռէնից։

ԳՐՈՒՆՔ տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 263 = գրունէ, յոր. գրուան բառին։

ԵՂՆԱԳՈՄԵՐ տեղի Թ. 114 Աղահէճք գ.-ին մէջ ԱՍ. 267. եղ + գոմէր, ռամկական յբ. գոմ բառին = "եղերու ախոռներ"։

ԵՂՆԱՆԻՍՑ ԱՍ. 53, 98, Եղնանիան Օրբել. 263 տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ. եղն + նիւտ "նատելու տեղ" = "եղերու կենալու տեղ"։

(ԵԿԵՂԵՑԱՁՈՐ Վարդան 42 տեղի Սեբասիոյ քովերը՝ Փոքր Ասիոյ մէջ, թարգմանութիւն օտար անուան մը)։

ԵՂԱՆԹ ԲԵՐԴ կամ ԵՂՆՈՒԹ ամուր բերդ Թ. 30 Ցարաւն գ.-ին մէջ Ցովհ. Մամիկ. 24, Լատիվ. 82, 83, 94. եղն "եղնիկ, եղջերու", յբ. սեռ. եղնոյ + բերդ կամ -ութ մասնիկ = "եղնիկներու բերդ" կամ "եղնաշատ"։

ԵՂԵԱՐՔ սարակ Թ. 183 Կոգովիտ գ.-ին մէջ՝ Բագուձորոյ կամ Մարդուձայից կողմերը Դեւանդ 7. = եղէր-ի, յբ. եղէրայ բառին։

ԵՂԵԳԻՔ տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 262 (հյց. Եղէգի Օրբել. 1, 224, սեռ. Եղէգեայ 1, 109, 110, 182, 305, Եղեգից ձոր Վարդան Աշխ. 422) = Եղէգեայ ձոր ԱՍ. 90, 91 յեսնագոյն անուն Վայոց ձորոյ. ԵՂԵԳԵԱԿ (սեռ. Եղէգեկ-ոյ) գիւղ Թ. 176 Բագրեւանդ գ.-ին մէջ Եղիշ. 139, Փարպ. 283 (Եղէգ + -ակ մասնիկ), հմմտ. Ἡλέγεια Պտղոմ. էջ 940, Ἐλέγεια Ստեփ. Բիւզանդացի, Elegia Պլինիոս 5, 84. Եղէգ = Եղէգ (սեռ. եղեգի կամ եղէգի) "գաւազիտ, բառէն։

ԵՂԵԳԵՆԱՁՈՐ տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 262 (տարբեր՝ Եղէգեկ) = ԱՍ. 190 (էջ 196 Եղէգ-ոյ?). Եղէգ + յոր "Եղեգի ձոր"։

ԵՂԷԳՆ տեղի Թ. 117 Բաղբ գ.-ին մէջ Օրբել. 268 = Եղէգէն ԱՍ. 274Բ. Եղէգ- ("պեղէգս գիսդ, հյց. Եղէգէի?) գիւղ Թ. 117 Բաղբ գ.-ին մէջ Օրբել. 1, 274 = Եղէգն ԱՍ. 228. Եղէգն բառը, եթէ Եղէգ կարդալու է անունս։ — Թ. 36 Հարք գ.-ին մէջ գտնուող ԵՂԵԳԱԿԱՆ անուան Եղէգ-ոյ եւ Ցղ-ոյ տարբեր ընթերցուածներն տես Ինճիճ. էջ. 120, Ասող. 81։

ԵՂՋԻՒՐ ԽՈՑԻ սար՝ Ընբուգեան աւանին քով Թ. 114 Աղահէճք գ.-ին մէջ Պաղանկ. 266. Եղջիւր + սեռ. խոյ բառի։ Ասոր տեղ ԱՍ. 266 կ'ընթեռնուտ՝ Եղջիր խոս. սեռ. Եղջիւր բառի՝ Եղջիր + խոս?։

ԵՂՋԵՐՔ լերինք Թ. 183 Կոգովիտ գ.-ի՝ Բագաւան (Թ. 176 Բագրեւանդ գ.-ը) տանող ճամբուն վրայ (Բայազիտ — Դիադին — Խոշքիլիսէ) Փաւստ. 252, ԱՍ. 490 = Եղջերէ։, յբ. Եղջիւր բառի։

ԵՂՋԵՐՈՒԵՆԻՔ տեղի Թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 265, ԱՍ. 64. Եղջերս բառէն?։

ԵՐԱՁԱՆՈՐՔ աւան Թ. 178 Շիրակ գ.-ին մէջ Ցովհ. կթղ. 80 ("սեփական կալուած Երազգաւորից Շիրակաւան"), 108 = Շիրակաւան կիր. 43, Վարդան 86. Երազէ? + սուտ մասնիկ էջ 275։

ԵՐԱԽԱՆԻ ամուր բերդ Ցայք նահանգին մէջ Փաւստ. 128 տես վերն էջ 244. «է երախ "բերան" բառէն եւ «է ալ երախան "խրախճանք" բառէն։

ԵՐԱՇԽԱՒՈՐ մենաստան Թ. 38 Բզնունիք գ.-ին մէջ Յայսմաւուրք, Սարգիս Երշխաւորէ ճառնիկը Ինճիճեանի քով էջ. 123, սարգի սրբոյն Երշխաւոր Վարդան Աշխ. 425 = Երշխաւոր "պատուախնամատ"։

ԵՐԱՍԽ (սեռ. Երասխոյ) Փարպ. 369, 438, Ագաթ. 40, խոր. 27, 28, 72, 78, 117, 126 եւն, յբ. Ἀράξης Պտղոմ. գլ. 527, Պտղոմ. 935, վրաց. Ռ-ասխ (կամ Աբ-ղէ) Brosset Description 120, արաբ. ar-Kass Ibn Chordâdbeh էջ 174, 14։ Հայ լեզուի ձայնական օրինաց համեմատ Երասխը հնագոյն *Երախ ձեւէ մը է, զոր կրնանք վերսին գտնել յն. Ἀράξ-ης եւ վրաց. ռ-ասխ(ի) ձեւերուն մէջ։ Քանի որ տեսուած հերոդոտի անգամ սովորական է, նախահայկական պիտի ըլլայ։

ԵՐԱՍԽԱՁՈՐ՝ ըստ խոր. 177 հնագոյն աւանն է Թ. 175 Աբշարունեաց գ.-ին. Ցովհ. կթղ. սոսր մէջ կը յիշէ կ-ղշուան էջ 99, Ն-ինչ-յոյ էջ 108 գիւղերն եւ կապոյտ ամրոցն էջ 128. Վարդան Աշխ. 414 կ'ըսէ "Աբշարունիք եւ ձորն Երասխայ կապուտան է" (այժմ՝)։ Անունս ըստ բաւականի կը նայնանայ յն. Ἀραξηνὸν πεδίον ըստ ուածին հետ Սարգիս գլ. 527. այս գաւառն ըստ Սարգսի պէտք է Արաքաշաւէ վար վնտռէլ, իսկ Երասխաձոր Երասխայ վերին ընթացքին վրայ՝ կապղուանի (= Kagyzman) կողմերն էր։

ԵՐԵԶՆԱԻԱՆ տեղ մը Հայոց աշխարհին մէջ Ցովհ. Մամիկ. 54. Երեզն? + սուտ։

ԵՐԵՐԻ տեղի Թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ, ԵՐԵՐՈՒՔ Թ. 112 Գ.-եղարքունի գ.-ին մէջ, ԵՐԵՐՈՒՆՔ Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 265, 264, 262. գ-ի-սուս կրնայ երէր, երերքան բառերն ըլլալ։

ԵՐԵՒԱՆՍՄԱՆ Սեբ. 116, աւան Ցովհ. կթղ 53, Թ. 186 կատայք գ.-ին մէջ Վարդան Աշխ. 420, Ինճիճ. էջ. 454, ԱՍ. 299, այժմ Երեւան. Երեւան (հմմտ. յերեւան կամ = երեւիմ, յբ. երեւանի "տեսանելի") բառէն կը համարուի, վասն զի "ցամաք այսր կողման նախ եւ առաջ էլ յերեւան ի նուազել ջուրցն յետ ջրհեղեղի" Ինճիճ. էջ. 455, Լիմբ 1, 209։ Այս սուսգաբանութիւնն անհաւանական է. հիմնէ՝ սխալ։

ԵՐԵՒԵԱԼ տեղի վանանդայ մէջ Փաւստ. 138 = ԵՐԵՒԵԼ գաշտ խոր. 236, ԱՍ. 75, 89 անաստակայս Երեւելի հետ գործ չունի։

ԵՐԵՒԱՐՔ Թ. 39 գ.-ին տես վերն էջ 195. գ-ի-սուս՝ Երեւոյ "ձի" բառէն։

ԵՐԵԿ-ԳՈՒՂԱԹԵԱՆ Brosset Collection d'historiens arm. 2, 226 = Երեւ-ի-գուղթեան "Երեք գրագիրներ", Դաւիթի Բէգ (հրա. Գուռլամիրեանց) էջ 5 կ'երեւայ թէ լոկ թիւը. Իւրթէկիկ անուան թարգմանութիւնն է, որ լեռ մը է Սիւնեաց մէջ ԱՍ. 262։

digitised by A.R.A.R.@

ԵՐԻՋ (սեռ. Երիջոյ) գիւղ կամ աւան Թ. 4 Եկեղեաց գ.-ին մէջ (այժմ՝ Էրզինկեան) Ագաթ. 49, 590, խոր. 88, 137. գիւղ Թ. 31 Արշամունիք գ.-ին մէջ Փարպ. 456, 458. մեծ աւան Թ. 11 Հաշտեանք գ.-ին մէջ Լաստիվ. 81. տեղի Թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 264. Երէց "ամայի, քարուտ. կոչտ երկիր" բառէն?։

ԵՐԻՑ գիւղ Թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ Օրբել. 269, "կոչեալ... յանուն Երիցոյ Վանահօր եւ յետոյ եպիսկոպոսի Սիւնեաց, որ շինեցան անդ դՀաւակաւորս մինասանն Երիցու վանքս"։ ԱՍ. 280. Հմմտ. Երէցվանի գիւղը ԱՍ. 275. Երէց "տեր. քահանայ" եւ լն.։

ԵՐԻՑԱՊՈՒՄԲ տեղի Թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ ԱՍ. 275. Երէց "տեր, քահանայ. + թոմբ "հոգաբարձ, պատուեր"? Հմմտ. Երիցաշեն Թ. 112—113 գ.-ին մէջ ԱՍ. 64. Երէց + ջեն, Երիցաւեր ԱՍ. 114. Երէց + եւեր տես վերն կարեր անուան տակ։

ԵՐԿԱԲԱՀԱՆԷ բլուր Աղձնիք Նահանգին մէջ ճաւրեան. Ինձիճեանի քով Հհ. 63 = Երէս-Բահան + "երկաթի բով", անդ յոլ Երէս-Բահաբաց "երկաթի հանգնելու ձոր"։ Հմմտ. լեռն Երէս-Բահաբաց ի-յոպարհաբաց յԱղձնիք (Թ. 73 Ի-շատուանայ սահմանին վրայ Փաւստ. 24։ Ասնք աւելի հասարակ անուն են քան թէ յատուկ։

ԵՐԿԱՑՆԱՐՏԻ Օրբել. 262 տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ. Երէց + արտ? (՞արտ բառէն)։

ԵՐԿԱՑՆՈՐԴ ամուր տեղի պարսկական Հայաստանի մէջ Եղիշ. 52. Երէց + արդ?։

ԵՐՆՋԱԿ Թ. 109 գ. Սիւնեաց՝ Երնջակ ամրոցէն (վերջէն՝ Ալինջ ԱՍ. 365) իբրեւ թէ այսպէս կոչուած. Երնջակ ամրոցն ալ իւր անունն առած է կ'ըսուի Երնջիկ (Երնջ "նոր կով") անունն կունենայ մը, որ հինգապիսի եղած է ամրոցին Օրբել. 1, 52—?։

ԵՐՈՒԱՆԴԱԿԱՆԷ տեղի Վարագայ լեռան ստորոտն ու Ցօսպ գ.-ին մոտ աւերեալ Ագծգ. 50. Երուանդ յայլ. անուն + ական մասնիկ։

ԵՐՈՒԱՆԴԱԿԵՐՏ գաւառակերտ Երասխայ վրայ, քան խոր. 118 շինուած Երուանդէն, Թ. 175 Արշարունիք գ.-ին մէջ ԱՍ. 62—64. Երուանդ + կերտ։ Երկրորդ Երուանդ-կերտ մը կը յիշէ Օրբել. 270 Թ. 170 Բաղք գ.-ին մէջ։

ԵՐՈՒԱՆԴԱՇԱՏ մեծ քաղաք Փաւստ. 172, խոր. 117, ԽԱՍ. 34, Թ. 175 Արշարունիք գ.-ին մէջ ԱՍ. 59—61, յետոյ Մարմարա կոչուած խոր. 123, ԱՍ. 60 ծան. 2. Երուանդ + շատ = "Ուրախութիւն Երուանդայ"։ Ասող. 47, 48 Երուանդ. գտած "Երուանդի քար" կ'անուանէ քաղաքն ու բլուրն որուն վրայ էր քաղաքը։

ԵՐՈՒԱՆԴԱՎԱՆ "անուանեաց զՀսվիսն... Մարաց մարգ, եւ զտեղի ճակատուն (տարբեր ընթերց՝ ճամբարուն)՝ Երուանդական, որ կոչի մինչեւ յայսօր ժամանակի. այս ինքն եթէ յայսմ տեղւոջէ վերեալ զԵրուանդ" խոր. 123։ Անունս, որուն միայն այստեղ կը հանդիպինք, կրնայ նշանակել միայն "Երուանդ-վանող" կամ թերեւս "Երուանդայ թաղ" (իջան, սովորաբար իջավանն, աւերեվանն բառերուն մէջ գտնուող -վան էն, վասն զի Երուանդական "Երուանդայ աւան" ընթերցուածն (բառամիջի ասով՝ փոխանակ բառավերջի վի) կ'երեւայ թէ այստեղ ընդունելի չէ։

ԵՒԱՆԱԿԱՆ ՀՈՒՆ Օրբել. 263 = Ցիւնայոց հուն տեղի Թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ. Եւանայ? + հուն "անցք"։

ԵՒԹՆՕՓՈՐԱԿԵԱՆ ԲԱԳԻՆՔ Թ. 135 գ. Փայտակարանի տես վերն էջ 231. Եւթն + օր + բաղին "եօթը փարով սեղաններ, սեղաններ 7 փարաւածքով"։

ԵՓՐԱՏ, քիչ անգամ ԵՒՓՐԱՏ (Փաւստ. 192, Ասող. 119, 122, սեռ. տր. Եփրատոս Փաւստ. 115, խոր. 101, 159, 198, սեռ. բացառ. Եփրատոյ Փաւստ. 191, ԽԱՎ. 612, խոր. 91, 256, գործիական Եփրատոս խոր. 230. Նաեւ Եփրատ գետն = գետն Եփրատ Փաւստ. 191, 192, սեռ. Եփրատ գետոյն Փաւստ. 272 = գետոյն Եփրատոյ Փաւստ. 191 = յն. Εὐφράτης, յն. Εὐφρήτης, հին պրս. Ufrātu, ասուր. *Puratu* Schrader Keilinschr. Bibliothek 1, 140, սասր. *Pərəd* Josua Stylites ed. Wright էջ 55, 1, արաբ. *al-Furāt* Ibn Chordādbeh 174։ — Հայկական Եփրատ ձեւը յունէն է. Եփրատ երկրորդական ձեւը նմանապէս յունէն է՝ յն. Ἐὐφράτης վրայ նորէն հիմնուած բլլալով։ Անունս կը ցուցնէ 1. Եփրատ մեր այժմեան իմաստով՝ (արեւմտեան եւ ստորին Եփրատ, այսպէս խոր. 91, 101, 159, 198, 230, 256, ԽԱՎ. 603, 606, 611, 612, ԽԱՍ. 29, 30 եւն. 2. արեւելեան Եփրատ = Մարդ-ոս. = Արածանի, այսպէս միշտ Փաւստոսի քով, տես էջ 115, 191 (Ցարաւնոյ մէջ), 192 (Դպատ լեռան քով), 254, 272 (Եփրատայ աղբիւրներն ի Ծաղիտան), ԽԱՍ. 31, Ցովհ. կթղ. 96 եւն։ Ինչպէս կ'երեւայ Փաւստոս, Կորիւն, Ագաթ., Փարպ. եւ խոր. Արածանի անունը գործածած չեն. տես Արածանի վերն էջ 309։ Ծանօթ էր հնոց արեւմտեան Եփրատայ կարնոյ գաւառէն (in praefectura Armeniae majoris Caranitide Plin. 5, 83) բղխելը. պէսպէս անուններ կու տան այն լեռան, որմէ կը բղխէ (այժմ՝ Դիւմլիւ գաղ՝ Կարնոյ հիւսիսային կողմը). այսպէս՝ "Աթոս Սարաբոն գլ. 527 (= Բիւգեօլ գաղ?), Abas Պլին. 5, 83, *Capotes* անգ., արաբ. *Agradxis, Afradxis, Barūjis* Ibn Serapion JRAS. 27, 10, Ibn Chordādbeh էջ 174, 233։ Ըստ Պլինիոսի (անդ.) գետս՝ իւր ընթացքին ամենէն վերին կողմերը կը կոչուեր *Pyxurates*. Հայք Եփրատն այս կողմերն ալ Եփրատ կ'անուանեն խոր. 256։

ԵՕԹՆԱՂԻՒՐ գիւղ մը Մխիթ. Ապարանցի Ինձիճեանի քով Հհ. 519. Եօթն (Եօթնի յետնագոյն ձեւն) + ողիւր "7 ողիւր սեւեցող"։ ԵՕԹՆԱԲԵՐԴ Ղափան գ. (վերն էջ 226) Գաւիթ Բէգ էջ 8, 43, ԱՍ. 297. Եօթն + բերդ։

digitised by A.R.A.R.@

ԶԱՌԱԳԱՐԱԿ տեղի Թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ Օրբել. 263. գաս? + գ-ոբոլ։

ԶՈՐԱՒԱՆԴ Թ. 71 գ. Պարսկահայոց. ՀԲ? + ուանդ? ։ Հմմտ. Բաբբուանդ, Բաբբ-ուանդ (Բաբբ բաուէն)։

ԶԱՒ "Զաբ գետն" Արծր. 143 Ասորեստանյուղ երկրին մէջ, արաբ. az-Zab Ibn Chordâdbeh էջ 93 տող 15—16, յն. Ζαπάτας Քսենոփոն արշաւ. 2, 5 եւն։ Օտար ծագումի ունի անուն։ Մէկ ուրիշ անունն էր Zerbis Պլին. NH. 6, 118, այժմ ալ Զաբի կոչուած Ինձիճ. Հհ. 152, Petermann Geogr. Mitt. 1876 Ergänzungsband 10, 2. Hälfte էջ 1։

ԶԱՐԴ ամրոց մը Արծր. 53 վասպուրականի մէջ Ինձիճ. Հհ. 189. = ղրդ "պահանջանք"?

ԶԱՐԵՀԱՒԱՆ 1. Թ. 70 գ. Պարսկահայոց ԽԱՎ. 608, Արծր. 252, Զարեհուան Արծր. 143, Զարեհուան Արծր. 260. 2. քաղաք Թ. 176 Բագրեւանդ գ.-ին մէջ Փաւստ. 172, 176, 251 (Պարսիկներէն կործանած, Բագաւանի մօտ), Եղիշ. 103, Փարպ. 182 (գիւղ), Սեբ. 149, ըստ Ասողկան 160՝ Թ. 177 Ծաղկոտն գ.-ին մէջ (սահմանակից Բագրեւանդայ, տես Ինձիճ. Հհ. 411. ԱԱ. 517). Զարեհ՝յակ. անուն տես վերն էջ 16 ծան. 2 + ուան = "Զարեհի աւան (քաղաք)"։ — Արշարունեաց Զարեհան = Զարեհուանի? նկատմամբ տես Ինձիճ. Հհ. 402, ԱԱ. 41։

ԶԱՐԵՐԻՏԱՍԵՐՏ տեղի Թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ Օրբել. 268, Զարեբիկիրտ ԱՍ. 274, ԶԱՐԵՐԻ ԴԱՍՏԱՍԵՐՏ Բրոսէ 286. Զարեբի? + կիրտ կամ գոտոտիրտ "ձեռակերտ"։

ԶԱՐԻԲԱՆ 1. քաղաք Թ. 40 Աղիովիտ գ.-ին մէջ Փաւստ. 172, խոր. 210. 2. Թ. 179 Վանանդ գ.-ին մէջ Խոր. 266 (կարսի հիւսիսային կողմը). Զարի՝ փոխանակ Զարեհի? (տես վերն) + շտ "ուրախութիւն"։ ԱԱ. 40։

ԶԵՐԻՇԱՆ, ԵՐԻՇԱՆ Թ. 113 Սաթք գ.-ին մէջ Օրբել. 2, 54, 265, ԱՍ. 64, 73. դիրի, երի? + շտ "ուրախութիւն"? Հմմտ. Երիշատ վերն էջ 314։

(ԶԻՇՊՈՒՆ "Հիթապուռ" = Զիշոնն՝ հին Ուլիթիոյ նորագոյն անուն Mitt. d. k. k. Geogr. Ges. Wien 1890, Bd. 33 էջ 430—431։)

ԻԱՄԻԱՆԴԻՆ մենաստան եւ սաթոռ կաթուղիկոսին Հայոց, շատ մօտ հին Վաղարշապատի, որ դեռ գոյութիւն ունի իբր գիւղ, կը մեկնուի իբր եկ դիմդին Ս. Գրիգորի մէկ տեսիլքին հաւանմամբ, յորում Ս. Գրիգոր Քրիստոսի՝ երկնքէն իջուելն ու մոյթ եկեղեցւոյն եւ մարթիրոսաց երեք եկեղեցիներուն (Հռոմկլայ, Ս. Հռիփսիմէ եւ Ս. Գայիանէ, ասկէ Իշմիածնի թրք. անունն՝ Խաչ էջմին "երեք եկեղեցիք") յաստակագիծը յայտանելը կը տեսնէ, տես Ագաթ. 552—568, Gelzer, Anfänge der arm. Kirche էջ 126 եւ շար., Լինչ 1, 228—276 (ըստ եկեղեցեաց պատկերներուն), Ինձիճ. Հհ. 473—477, ԱԱ. 209—234։ Իշմիածին առնուազն ԺԵ-դարէն ասդին գործածուած կը գտնուի, տես ԱԱ. 210 ծան., ծագումը պայծառ չէ, տես Ինձիճ. Հհ. 476, ԱԱ. 210։ Հայոց քով չեն գտնուիր նախադասութեամբ կազմուած անուններ (բաց ասկէ եւ Ընդայեաց Ասպուռանդին անունէն), որ այնպէս յատնամատիպ են սեմական ազդեցու քով։ Հմմտ. Հ.Ք. էջ 56։ Թերեւս անունս ալ իւր նախնական ձեւը դիմդին ձեւէն առաւաղուելով՝ այժմեան ձեւն առած է ԱԱ. 210։ Ստեփանոս Օրբելեան իւր Ոդբին մէջ (յամէ 1298) էջը միանգամ անունը կը գործածէ իբր անուն վաղարշապատի կաթուղիկէին, տես Brosset Histoire de la Siounie 2, 172.

(ԸՆԿՈՒԶՈՒՏ, ամրոց Ուլիթոյ մէջ Mitt. der k. k. Geogr. Ges. Wien 1890 Bd. 33, 452 = ընկուզաշտ = "ընկուզաշտ"։)

ԸՆԾԱՑԵԱՑ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ վանք Վասպուրական նահանգին մէջ, մեռագիր ուսուցարանի մը յիշատակարանին մէջ Ինձիճ. Հհ. 227 = "Աստուածածին ընծայեց"։ Տես եւ Իշմիածին անունը։

ԸՆՁԱՔԻՒՐՍ փաւստ. 24։ եւ 25 տեղ փոխանակ ԸՆՁԱՔԻՒՍԻՐ, ԸՆԾԱՔԻՒՍԻՐ Ցովհ. կթղ. 39, Վարդան 59 լեռ Թ. 73 Գրշտունիք գ.-ին (եւ Աղձնեաց) սահմանին վրայ Ինձիճ Հհ. 165. Ընձ-ի կամ Ընծ-ի՝ հիմայ ալ գոյութիւն ունեցող Ընձաք գիւղին անունը (Լինչի քով 2, 117, 137 եւ քարտէզ — Վանայ ծովուն հարաւային կողմը — Enzakh գրուած) + սոբ "բարձունք, գագաթ" = "Ընձաքի բարձունք"։ Կ'երեւայ թէ լեռս այժմ AK Kul կը կոչուի Լինչ 2, 137։

ԸՆՁՂԱԿԵՐՏ Օրբել. 273 = ԸՆՁՂԱԿԵՐՏ ԱՍ. 479 տեղի Թ. 110 ՀԱՀՈՒՆ գ.-ին մէջ. ընձ-ղ "գուարակ փոքր", նաեւ յտկ. անուն Եղիշ. 71 + կիրտ = "Ընձղուղէ շինուած"։

ԸՐՏԿԱՄԱՑՈՒ տեղի Թ. 115 Ծղուկք գ.-ին մէջ Օրբել. 260. ըրտ? + մայրէ "անտառ"։

ԹԱԳՍԱՌԱՄԱՐԳ տեղի Սիւնեաց մէջ ԱՍ. 315, 351. թագ-սոր + մարգ = "թագաւորի մարգագետին"։

ԹԱԹՈՒ ՄԱՐԳ Օրբել. 270, Թաթուամարգ Բրոսէ 287, ԱՍ. 287 (Թաթուամարգ) տեղի Թ. 120 Կաւուական գ.-ին մէջ. ? + մարգ։

ԹԱՂՏՆ ՏՐԳԱՏԱՑ = "գահ Տրգատայ"։ մեծ շէնք մը Գառնի քաղաքին մէջ Կիր. 46, Վարդան Աշխ. 420 = տաքտոյն Տրգատայ կիր. 200, հմմտ. Խոր. 177, ԱԱ. 365. Թաղտ, Թաղտ = նոր պրս. taxt "աթոռ, գահ", Հ.Ք. 250։

ԹԱՂԱՐԴՔ (ԹԱՂԱՐԴՔ) միայն Զենոբ 45, տեղի Տարաւնոյ մէջ Ինձիճ. Հհ. 112 = Թաղարդ (Թաղարեր) "հաղբ, ուռկան, ցանց"։

ՄԵԾ, փոքր եւ ՄԻՋԻՆ ԹԱՂ տեղիք Թ. 119 Արեւելք գ.-ին մէջ ԱԱ. 299 = Թաղ "քաղաքամաս"?

ԹԱՂԱՄԱՑՈՒ տեղի Թ. 119 Արեւելք գ.-ին մէջ Օրբել. 272. Թաղ (տես նախորդ անուններին)? + մայրի "անտառ"։

ԹԱՄՐԱՐԱՐՔ տեղի Թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ Օրբել. 264. Թամբ "հանաձա" + արք

---

1 Ագաթանգեղեայ քով խօսքը Միհրանի վրայ չէ, այլ անորոշ կերպով՝ Ասուծոյ դիրայ. ("Հաշուառ տեղիք մարգոյ, Ագաթ. 554, "տեսարանքներն Ասուծոյ, 580)։

1 "Ա. տարն ընձաքիսաս լերինն ի Ծովքերն Ընձաքանեաց Ծովուն" = Վանայ ծովուն Ուրարտուիք գ.-ին քով։

"չնոյոց, ?։ Բառգիրքներեր թամբարար իմասամով Ռամքիսիոյ կը նշանակեն։

ԹԱՆԱՀԱՏԻ ՎԱՆՔ մեհեանան Թ. 115 Ծղուկք գ.ին մէջ՝ ըստ ԱՍ.ի 251 = "Վանք Թանահատի,. Օրբելեանի Համեմատ 1, 186, 204 այս վանքին վանականները Խոնարհաբ կ'բասէին, վասն զի Ռանի հրաժարած էին (հոգաբնել "կորել, բաժնել,") եւ միայն հացով ու ջրով կ'ապրէին, իսկ կիրակի օրերը՝ բանջարեղէնով։ Վանքին անունն տարակոյս չկայ որ ասոր հետ կապ չունի։ Այս վանքէն տարբեր է ԹԱՆԱՏԻ կամ ԹԱՆԱՏԻ ՎԱՆՔԻ Վայոց ձորոյ մէջ ԱՍ. 119, 121, Թանաթոց վանք կոչանի. 256։

ԹԵՂԵԱԿ տեղի Սիւնեաց մէջ ԱՍ. 315 (Բէլլ-ի Բրոսէ 288)։ Ռեղի "պողի, + ակ նուազական մանրիկ?։

ԹԵՂԵՆԻՔ, սեռ. Թեղենոց վանք եւ գիւղ Թ. 185 Նիգ գ.ին մէջ Ասող. 186, կիր. 84, Վարդան Աշխարհ. 416, ԱՍ. 257. Ռեղի "պողի, հՁ. 375 + ենի մանրիկ = "պողենի,։ — Ամ հասարակ ենի մանրիկն անկերու եւ ծառերու անուն կը կացնի՝ պողոյն անուններուն կցուելով, զ. օր. Ռեղի՝ Ռոզ, բայց կը գտնուի նաեւ ՈՈՒԼԻ՝ ՈՈՒԼԻ։

ԹԵՂՈՑ ԿՈՏ Օրբել. 217 կամ ԹՈՂՈՒԿՈՏ ԱՍ. 287 տեղի Թ. 120 Կուսական գ.ին մէջ։ Ռեղի "պողի, ? + ին? տես վերն Գեղարքունի եւ էջ 280։

ԹԵՄԻՆՍ Կորդուաց մէջ տես վերն էջ 202։

ԹԻԼ (սեռ. Թիլ,) գիւղ Թ. 30 Տարաւն գ.ին մէջ Ասող. 145, այժմ Til Մշոյ արեւելեան կողմը, տես Լիչիի քարտէզը. աւան մը Թ. 4 Եկեղեաց գ.ին մէջ Ագաթ. 591 եւն. գիւղ մը Բալուի արեւմտեան կողմը՝ Մուրադ-սուի վայոյ Ինճիճ. Նոր Հայ. 226, Hausknecht-Kiepert Routen im Orient. գիւղ մը Փէրիի հիւսիս-արեւելեան կողմն Ինճիճ. Նոր Հայ. 227, Լիչի քարտէզը. կարելի էր ալէքի տալ։ բերել ասոր. tell "բլուր,, որ այնպէս յաճախ է Միջագետաց տեղոյ անուններուն մէջ, բայց հաւանական չէ որ արեւմտեան Հայաստանի մէջ այդպէս տարածուած անուն մը ասորական ծագում ունենայ։ Այս պարագային հայերէնի մէջ Ռիլ բլուլու էր՝ ղով, եւ ոչ թէ Ռիլ։

ԹՄԲՐԱՁՈՐ տեղի Տարաւնոյ մէջ. միայն Ցովհ. կթղ. 42. Ռ.մբիր "թմբրութիւն, + յոր = "թմբրութեան ձոր,։

ԹՈՈՆԱՆԱՆ Թ. 91 գ. Վասպուրականի. Թոան անուն մը (հմմտ. Թոանիկ իբր յայտ. անուն Թոանէ)? + ական։

ԹՈՒԼԻ (տարբեր ընթերց.՝ ԹՈՒԼԻՍ) դեռ եւ գիւղ Վանայ լճին հարաւ-արեւմտեան անկիւնը, տես Ցովհ. կթղ. 97 "Ի ջուր ինչ գեղջ մի Թուլիս անուն,. Արծր. 236 "պարտութիւն Սմբատայ յԱմմատայ ի սահմանս Աղձնեայ ի վերայ գեղոյն Թուխ կոչոցեալ որ ի քովն Բզնուս նեայ,. 237 "բանակեցաւ (Սմբատ) յապին գեղոյն, որ ի քովն յԱղձնեաց խոխոմացն, (այսինքն՝ ի ծովն Բզնուսեայ, գեան ի՝ Թուխ)։ Ցայսմանուրդ Ինճիճ. էջ. 85 "Եւ այլքն գնացին ի տեղին որ կոչի Թուխ, ի գաւառն Աղձնեաց, որ այժմ կոչի Խոյոց',։ Այժմեան Թուխ գիւղին եւ գետին նկատմամբ տես վերն էջ .71—172 Թ. 25 Գեղեր գ.ին տակի։ Հայերէնի մէջ Թուխ կը նշանակէ "սեւ, մթագոյն,։

ԺՈՂՈՎՍ տեղի Տարաւնոյ մէջ, լոկ Ցովհ. Մամիկ. 40 = ժողովս, այլ. հյդ. ժողով "բազմութիւն, հաւաքումն մարդկանց,։ բառին։ Ուղ. հյդ.ի նկատմամբ տես վերն էջ 290 – 293։

ԻՆՆԱԿՆԵՒՆ ՏԵՂԻՔ Քարքէ լեռան կողմերը, ուր էր Գլակայ վանքը = Ս. Կարապետ, Թ. 30 Տարաւն գ.ին մէջ Զենոբ 13 եւ շար. ինն + ակն "աղբիւր,, = "ինն աղբիւրով տեղեր,։ Դիրքը կ'որոշուի այժմեան Ս. Կարապետով Տարաւնոյ մէջ։ Վերիպակաւ Աշտիշատու հետ նոյնացուելուն նկատմամբ տես վերն էջ 3·5 եւ Ինճիճ. էջ. 99 Դասն. 5։

ԻՇԱՑՐ կամ ԻՇՈՑ (տարբեր ընթերց.՝ ԻՇՈՒԹ) ԳԱՌԱՆ Թ. 44—46 գ. Մոկաց։ էջ. սեռ. Իշոյ, այլ. սեռ. Իշոյ + այր "ծակ, ուսոտի՝ Իշոյր = էշերու այր,, Իշոյ գաւառ = "էշերու գ.,։

ԻՇԽԱՆ գիւղ Տայոց մէջ Սեբ. 140, այժմ՝ Ischkhan աշխարհացոյցներու Օլթի-չայի վրայ՝ Թորթում-սուի հետ չմիացած. տես Ինճիճ. Նոր Հայ. 130 եւ գիւղ Իշխանաց Տայոց մէջ Ինճիճ. էջ. 373. ԻՇԽԱՆԻ ԳՈՍ այժմ գիւղ ի մեւս Հայոց ձորոյ Ինճիճ. Նոր Հայ. 144, Belck, Zisch. f. Ethnologie 1892, 125, Globus Bd. 64, 199. Իշխանի Սեբաստիոյ արեւելեան կողմը կիսպերտի քարտէզին վրայ. հմմտ. վրաց. Իշխանի-ցխիե "Իշխանի ամրոց,, Brosset Description 114—115. "Սամցիսէ Ախբրեայ է, Իշխանաց երկիրն է,, Վարդան Աշխարհ. 426. Իշխան (սեռ. Իշխանի, այլ. սեռ. Իշխանոց) բառն է։

ԻՇԱՆԱՆՔ (սեռ. Իշանանց) գիւղ Թ. 179 Վանանդ գ.ին մէջ Եղեղ. 139 = Իշանանք (սեռ. Իշանանց) "օթեւան,։

ԼԵՐԻՆ ՎԱՆՔ տեղի Թ. 120ա. Ալլաբ գ.ին մէջ Օրբել. 260, ԱՍ. 209 (Լերինք էն՝? ԱՍ. 22)։ լեռան (սեռ. լերին) + վանք = "լեռան վանք,։

ԼԻՄ տեղի Թ. 111 Վայոց ձոր գ.ին մէջ Օրբել 261 = լիմ "ծովակ,։

ԼԻՄԱՎՈՒԱՏ տեղի Թ. 120 Կուսական գ.ին մէջ Օրբել. 271, ԱՍ. 287. Լիմ (տեղոյ անուն Օրբել. 270, 271) + իսվիա = հովիա = "Լիմի հովիա,։ — Վանայ ծովուն Լիմ կղզին հնագոյն լեզուի մէջ Լիմ կը կոչուի (տես վերն էջ 215)։

ԼՕՐ տեղի Թ. 115 Ծղուկք գ.ին մէջ Օրբել. 259 = լոր "լորամարգի,։ — Անկէ՝ Լորոյոր Օրբել. 1, 250, ԱՍ. 220 ի Ծղուկս = "Լորի ձոր,։ — Լորոյոր գիւղ յԱւարի Տաւուշ բերդին հարաւակողմը կիր. 129. լոր + սոյ մասնիկ = "լորաշատ,։

ԼՈՒՍԱԹԱՌԻՃ տեղի արեւելեան եւ արեւմտեան Եփրատայ իրարու խառնուած տեղը ԽԱՍ. 30, լուսաթ? + ուճ տես վերն էջ 274։

---

1 Հմմտ. Արծր. 127 "պահն Հաղթոյ,. 237 "Ընդ Ճանապարհն Հաղթոյ,. Ցովհ. կթղ. 96 "Հանդէպ քաղաքաքեղէն Հաղթոյ,. Ինճիճ. էջ. 85 Դասն. "գիւղն որ կոչի Խոյոց,՝ ինչպէս կ'երեւայ այս գիւղը կիլիկեր Բզնունիքէ Ուշաւնիք տանող ճամբուն վրան եւ կամ նոյն է Թուխի հետ կամ անոր մաս էր։ Սմբատ թագաւորն Աղձնիքը-Բզնունիքէ գալով՝ Թուխ գետին քով կը յայտնուի եւ Հաղթի ճամբով ետ կը դառնայ։

digitised by A.R.A.R.@

ԼՈՒՍԱԿՈՒՆՔ տես վերն էջ 273։

ԽԱՂՑԱՑ ՁՈՐ (տարբեր բնթերց.՝ ԽԱՂՑԱՁՈՐ Խաչիճ. ՀՀ. 20) թ. 6 Դերջան գ.ին մօտ Ա.ծր. 81. Խաղտ+ յտկ. անուն? + յոր = "խաղտերու ձոր"։

ԽԱՂՑՈՑ ԱՌԻՃ (ԽԱՂՑՈՑԱՌԻՃ) բերդ, ամրոց թ. 9 կարին գ.ին մէջ Ա.ող. 192, Լաստիվ. 15, 43 տես վերն էջ 135. Խաղոյ եղ. սեռ. Խաղի? + առիճ տես վերն էջ 374։ Խաղ անունը մեր միաբը կը բերէ Լէմանի եւ Բելլէի Խաղիները, յն. Χάλδοι, քանոփոնի քով՝ Χαλδαῖοι, որ յետոյ Փոքր Հայոց հիւսիսակողմը, Դերջանի եւ Կարնոյ ա. բեւմնակողմն, բնակեցան բայց ասոնք Հյ. Խաղի+ կը կոչուին Փաւստ. 179, սեռ. Խաղեաց (Բ. Մակաբ. Դ, 47 = Σχυθῶν)։ Տես վերն էջ 1—2, 116։ Լաստիվ, ասացով Խաղոյն կրնայ Խաղ-ոյի ալ տեղը բռնած ըլլալ, որ Խաղի արմատին եզ. սեռական է։

ԽԱՆԵՔ տեղի թ. 115 Ծղուկք գ.ին մէջ Օրբել. 260. Խան բառը 1. "ան, կողով", 2. "ի-ջեւան, օթեւան?"։

ԽԱՁ աւան Լաստիվ. 104 տես վերը Բաղ-աղիր- ազգի տակ = Խաղ բառը. Ս-ոյ Խաղ անուն այլ եւ այլ վանաց, եկեղեցեաց եւ լերանց թ. 89 Մեծ Աղբակ գ.ին մէջ Արծր. 200. Մոկաց մէջ խոր. 300, Մուկուսի հիւսիս-արեւմտեան կողմն աշխարհացայցներու վրայ. Լեռ. թ. 173 Ա-բեղեանք գ.ին մէջ ԱԱ. 39. տես դարձեալ Խնձիճ. Նոր Հայ. 91 եւ 152։

ԽԱՁԱՏՐՈՑ ՎԱՆՔ Սիւնեաց մէջ Օրբել. 2, 84 = "Խաչատուրի վանք"։

ԽԱՁԱՏԱՓ տեղի թ. 117 Բաղք գ.ին մէջ ԱՍ. 575. Խաչ + գոփ "դաշտ" տես վերն էջ 286։

ԽԱՁԱՓԱՐԱԼ գիւղ թ. 186 կոտայք գ.ին մէջ ԱԱ. 319, թ. 109 Երնջակ գ.ին մէջ ԱՍ. 351. Խաչ + փարալ "գաւիթ ոչխարաց, վանք" տես էջ 286։

ԽԱՐԲԵՐԴ ամրոց թ. 15 Հանձիթ (Անձիտ) գ.ին մէջ բառ Մաթ. Ուռհ. 443, 445, յն. Χάρποτε G. Cedrenus 2, 419, 13, արաբ. Xartbirt Yāqūt, այժմ Խարբուտ Մուրադ-սուի հարաւակողմը, չի կրնար "forteresse de pierre" (քարէ բերդ) Cuinet 2, 355 մեկնուիլ, որ հայ. *Խարբերդ պէտք էր ըլլալ։ Ս'երեւայ թէ այս քաղաքին հետ նոյն է լա. Ziata ամրոցն Ամմ. 19, 6, 1. սասր. Ziyāt երկիր Anecd. 2, 61, 14, արաբ. Ḥiṣn Ziyād Ibn Chordādbeh 123, Ibn Serapion JRAS. 27, 11, տես Մոմնէն Հռոմ. Պտմ. 5, 393, վերն էջ 309։

ԽԱՐՁ գիւղ թ. 30 Տարաւն գ.ին մէջ Ցովհ. Մամիկ. 22, այժմ Խարթ Մեղրագետի հիւսիսակողմն Խնձիճ. Նոր Հայ. 191 = Խարդ "շամբ"։

ԽԱՒԱՐԱՁՈՐ ՎԱՆՔ Խնձիճ. ՀՀ. 521 = "Վանք խաւարի ձորոյ"։

ԽԼԱՁԱՐԻ ՎԱՆՔ թ. 6 Դերջան գ.ին մէջ Ա.ող. 174 = "վանք խլաձորոյ (Խիլ կամ Խուլ? + յոր)։

ԽՆԱՄՔ "քաղաքն Ան, որ կոչի Խնամ", Վարդան 86. ապահովապէս Խնամ (յբ. Խնամ) "Հոգ, Հոգացողութիւն" բառը չէ։

ԽՆՁԻ ԹԱՂՔ տեղի թ. 112 Գեղարքունի գ.ին մէջ Օրբել. 263. Խնձ (Խնձ) սովորաբար = "գազ, ծոց" սեռական մը + Թաղ տես վերն էջ 278։

ԽՆՁՈՐՈՒՏ տեղի թ. 111 Վայոց ձոր գ.ին մէջ Օրբել. 263. Խնձոր (Խնձոր) + ուտ մասնիկ = "Խնձորաշատ"։ Խնձոր բառէն է անշուշտ նաեւ ԽՆՁՈՐԱԿ ի Շահապնոս ԱՍ. 486. ԽՆՁՈՐԵՍՔ թ. 116 Հաբանդ գ.ին մէջ Օրբել. 267, Խնձիճ. Նոր Հայ. 274 (բառ ԱՍ.ի 263 այժմ Խնձլիոպոն *Խնձորեւոպոլէ). ԽՆՁՈՐՈՑ ԳԼՈՒԽ Կապան քաղաքին դրան դիմաց Օրբել. 2, 78, ԱՍ. 295. ԽՆՁՈՐԻ Խնձիճ. Նոր Հայ. 105 = Chinzorik Strecker ZGE. 4, 1869, տես. Ը., Henzorik Լէյլի քարտէզին վրայ՝ Կեմախի հիւսիսակողմը, Elmalu Կիպերոսի քով՝ Khendzorkin Կիպերոսի քարտէզին վրայ = Թրք. Իշլը Վանայ ծովուն հարաւ-արեւմտեան անկիւնը, տես վերն էջ 171։

ԽՈԶ- (Խոշ բառը) կը գտնուի անշուշտ յաջորդ անուններու մէջ՝ ԽՈԶԱՐԻՒՐ գիւղ թ. 160 Ջաւախք գ.ին մէջ Ա.ող. 106 (Բէր = "մահակ, գաւազան"), ԽՈԶԱՁՈՐ թ. 120 Կուսական գ.ին մէջ Օրբել. 271 (Խոշ-ոյոր ԱՍ. 287), ԽՈԶԱՂԲԻՐ "Խոզի աղբիւրներ"? Արծր. 195 (Խոշ-բէր+ Խնձիճ. ՀՀ. 227) գիւղ Վասպուրական Նահանգին մէջ (-ոբէր+ = "աղբիւրներ.)։ Հմմտ. Նոր անուններ՝ Chozachbur (խոզաղբիւր) ընդ մէջ Բաբերդի եւ Խաչերի Strecker ZGE. 4, 1869 տես. Ը., ԽՈԶԱՂԲԻՒՐ գիւղ = Թրք. Տօմուզ-պուլաք (տօմուզ = խոշ, պուլաք = աղբիւր, առուակ) ԱՍ. 39 Աբեղեանք գ.ի մէջ, ԽՈԶԱԳԻՐԱԿ "Խոզի ա-գարակ" գիւղ Ակնայ քով Խնձիճ. Նոր Հայ. 307։

ԽՈԶԱՆ աւան թ. 14 Ծոփք գ.ի մէջ Ա.ող. 63, 144. գժուարաբ կրնայ խոշան "ծիր, ձղօտ" բառն ըլլալ. Թերեւոնախաշկական, տես վերն էջ 159։

ԽՈԹՈՒՌԲԵՐԴ ամրոց թ. 114 Ազահեճք գ.ին մէջ Օրբել. 1, 51, 52. Խոթուռ "գաժան, դժնեայ ? + բերդ։

ԽՈԿԱՌԻՃ տեղի թ. 112 Գեղարքունի գ.ին մէջ Օրբել. 263. Խոկ? + առիճ տես վերն էջ 274։

ԽՈՑԱԽԱՆԱՑ ԲԵՐԴ այսպէս կոչուած բառ լեզուին Պարսից կիր. 176 = ԽՕԽԱՆԱԲԵՐԴ Գանձասարայ հանդէպ (յԱրցախ) կիր. 146.? + բերդ։

ԽՈՆԹԱԿԱԲԱԿ Օրբել. 265, ԽՈՆԹԱԲԱԿ, ԽՈՆԹԱՆԱԲԱԿ ԱՍ. 64 տեղի թ. 113 Սոթք գ.ին մէջ.? + թաք "գաւիթ"։

ԽՈՐՏԱՏԱՑ ՏԱՓ ԱՍ. 289. Խոշորապայ սեռական մը + գոփ "դաշտ" տես էջ 286։

ԽՈՒԱԿԵՐՏ Վարդան 90 (բառ Խոր. 26) "Խուռէ չինուած", = ԽՈՇՈՒՆԻ? տես Խնձիճ. ՀՀ. 131

ԽՈՒԱՏԱՓՔ ԱՍ. 479 կամ ԽՈՒԱՏՈՒՆԻՔ Օրբել. 273, ԱՍ. 479 թ. 110 Ճահուկ գ.ի մէջ. Խուտ? + գոփ տես վերն էջ 286, բայց Խուտ-ատ-ունի-+?։

ԽՈՍԲՈՎԱԿԵՐՏ մայրի մը Խոսրով Փոքր թագաւորէն անկուած՝ Փաւստ. 18, Փարպ. 440, Խոր. 194, Սեբ. 109. Խոսրով + ի + բերդ "Խոսրովի շինուած"։

digitised by A.R.A.R.@

ԽՈՎԻՏ տեղի թ. 115 Ծղուկք գ.-ին մէջ Օրբել. 259 = Խովիտ։

ԽՈՏ գիւղ թ. 116 Հաբանդ գ.-ին մէջ Օրբել. 2, 59 եւ 268 = Խոտ "գալարիք"։ Հմմտ. Դալարիւ։ Ասկէ՝ ԽՈՏԱԳԵՏ ("կնոտագետոյ մեծ պտղին", Օրբել. 2, 59). Խոտ + գետ. ՎԱՆՔՈՒ ԽՈՏԱՍԿԵՐԱՑ կամ ԽՈՏԱՍԿԵՐԻՑ թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Օրբել. 1, 282, 283. 2, 84, ԱՍ. 170։

ԽՈՐԱՁՈՐ անապատ = Նորավանք թ. 111 Վայոց ձոր գ.-ին մէջ Ինճիճ. հՀ. 258, 259 (Սա. Օրբելեանի Պարիզի հրատարակութեան հատորը 2, 81 հասարակ անուն է) = Խորոյոր "խորունկ ձոր" կամ "խորունկ ձորերով" (նաեւ "խորաբերան")։ Նոյն խորոյոր անապատին հետ ԱՍ. 22?։ — Հմմտ. Խորյոր տեղի թ. 117 Բաղք գ.-ին մէջ ԱՍ. 275։

ԽՈՐԱՆԱՀԱՏ ուխտ յԱրցախ կիր. 184, 199 "այսպէս կոչեցեալ սակս յոլովութեան եկեղեցեաց եւ խորանացն ի նմա" Ինճիճ. հՀ. 313, ուստի խորան "վրան, տապանակ, տեղան" + շոտ "բաղում" հՀ. 212 = "բազմաթեղան,"։ Բայց շոտը "բաղում" սովորաբար կը գործածուի միայն իբր առաջին անդամ բարդութեանց։

ԽՈՐԱՆԻՍ ամուր տեղի Եղէր. 52. Խոր "խորունկ" + նիս "աթոռ, գիրք" = "խորունկ գիրք ունեցող"?։

ԽՈՐԱՍԱՆԱՐԱԿ տեղի թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 265 = Խրոսանկիրակ Օրբել. 1, 274, ԱՍ. 63–64. Խրոսան (Հմմտ. Խրոսան աւանը սարմին Բասենոյ մէջ ԱՍ. 33) + բակ "գաւիթ"։

ԽՈՐԹԱԳԵՏ տեղի թ. 113 Սոթք գ.-ին մէջ Օրբել. 264, ԱՍ. 64. Խորի? (= անհարազատ") + գետ։

ԽՈՐԽՈՒՐՈՒՆՔ թ. 43 գ. Տուրուբերանի տես վերն էջ 197, սովորաբար ռահմի անուն. Խրխոս (= սատականք)? + ուն մասնիկ, բան խորենացւոյ 26 խոս նահապետէն իւր անունն առած։ Ծագումը՝ մութ։

ԽՈՐՈՒԱԳԵՏ ԱՍ. 532. Խորս-? + գետ։

ԽՈՐ ՎԻՐԱՊ Արարատեան քով, տե՛ս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ չարչարութեան, այժմ վիրապին վրայ եկեղեցի եւ մենաստան Վարդան Աշխ. 418, Ինճիճ. Նոր Հայ. 257, Լիմ. 1, 200 = "խորունկ վիրապ.", տե՛ս Ագաթ. 103։

ԽՐԱՍ ամրոց Նախճուանի քով Խոր. 57, Սեբ. 118, Ասող. 124, Վարդան Աշխ. 422, Երասխայ վրայ՝ այսօրուան Գարաչամբի մօտ, տե՛ս ԱՍ. 514 = Խրամ "պատատուած, ճեղքուած"։ Տե՛ս վերը Շամբ անուան տակ։

ԽՕԽՆԱՆԲԵՐԴ տե՛ս Խոյսխանայ բերդ։

ԾԱԿԵԲԻՐ գետ եւ գիւղ թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ ԱՍ. 53. Ծակ "բացուածք, փոքրիկ ծերպ" + սոր "վէմ"։ Հմմտ. Ծակոր տեղի Մշոյ հարաւ-արեւմտեան կողմը, թերը. Տեսէ՛ք գեղ., ժայռ մը ծակով, որուն մէջէն է մամբան Ինճիճ. Նոր Հայ. 199. Ծակոսոր = սոր Օրբել. 2, 239 (ծակ + սոր մասնիկ = "ծակոսոր")։

ԾԱՂԻԿ գիւղ Մամիկոնեանց՝ իշխանաւանեան տակ փարպ. 453 = ծաղիկ (տե՛ս. ծաղկի)։ — Այս բառէն՝ ԾԱՂԻԿԻ ի վանիս "տեղի բազում անդաստանաց" Օրբել. 2, 59. ծաղիկ + ի մասնիկ։ ԾԱՂԿԱՁՈՐ Օրբել. 2, 106. ԾԱՂԿՈՒԱՁՈՒՐ թ. 38 Բշունիք գ.-ին մէջ Սեբ. 34 = "Ծաղկի ձուր"։ Այս բառէն է նաեւ ԾԱՂԿՈՒԱՑ տեղի 1. թ. 110 Ծղուկք գ.-ին մէջ Օրբել 260, 2. թ. 112 Գեղարքունի գ.-ին մէջ Օրբել. 264?։

(Շարունակելի։) Հ. ՀԻՒԲՇՄԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԽՕՍԱԿԱՆ

"ԱՆ" ԳԻՒՂԱՏԻՊ ՀԱՄԱՐՁԱԿՈՒՑ ԵՒ ՊԱՏԿԵՐԱՔԱՐՏԵՐ

Արգէն առիթ ունեցանք անգամ մը (ՀԱ, 1905, էջ 352) Ծանուցանելու մեր ընթերցողաց պր. Ա. Ֆէթվաճեանի ձեռնարկը, Անոյ աւերակներն եւ ուրիշ տեսարաններ՝ գունատիպ հրատարակելու կրկին ձեւով, իբրեւ պատկերաքարտ եւ իբրեւ հաւաքածոյ (ալբոմ)։ Այժմ արդէն լոյս տեսած են թէ՛ քարտերը եւ թէ՛ հաւաքածոյն։ Մեր առջեւն ունինք իբրեւ թղթատարական քարտ 24 կտոր պատկերաքարտեր, որոնց մէկ խումբը (15 կտոր) կը կազմեն Անոյ աւերակաց տեսարանները։ Այս խումբն է որ լոյս տեսած է նաեւ իբրեւ ալբոմ, առանձին գունատիպ ծածկով եւ երեքլեզուեան խորագրով։ Պատկերներն՝ երեքգունեան տպագրութեան ոճով (Dreifarbendruck) պատրաստուած են մայրաքաղաքիս անուանի մէկ արուեստանոցին կողմանէ[1]։

Անոյ աւերակաց տեսարաններու համար երեքգունեան ոճը (երեք գոյներու զատ cliché-ներով) գոհացուցիչ կրնայ համարուիլ։ Մնացեալ պատկերաքարտերու (գլխաւորաբար կենդանագրերու) համար՝ որչափ ծանօթ է մեզի՝

---

[1] "Աւեալ յամենայն բերդէն արքունի, որում կոչին Գրանի, մինչեւ ի գաղան Մեծամաղի ի բլուրն՝ որ անուանեալ կոչի Դուին, որ կայ ի հիւսիսոյ կողմանէ քաղաքին մեծի Արտաշատու, զգեան խոնարհ մինչեւ յայսպարանսն Ցիկնանի՝ անկեցին զկոյրին։ Եւ կոչեաց զանուն նորա Ցանաքար մարդի։ Եւ միւս ի մարմնոյն յեղեգնաբերանին ի նմանէ ի հարաւակոյս լցին զաշանն կաղնատուն անկով. եւ կոչեցին զանուն նորա Խորոմվակերտ։ Եւ անդ չինեցին զապարանսն արքունականս, եւ զերկոսեան տեղիսն պարսպեալ փակեցին, եւ ոչ կցեցին ի միմեանս վասն պղտոյսի Ճանապարհին" Փաւստ. 18։

[1] Գապակցու թեան նպատակ՝ Ցայոց մէջ պիտի ըլլայ, ուր Մամիկոնեանք կ'ինչէին Փաւստ. 86։ Ինճիճ. հՀ. 104 կը կարծէ թէ Ծաղիկ Ցարանոյ մէջ էր, զոր Մամիկոնեանք 440ին ժառանգած էին. Փարպ. 103—104։

[1] A. Fetvadjian, Развалины АНИ. Անի. Les Ruines d'Ani. (Vienne 1906.) Imprimerie de la Société de l'industrie graphique à Vienne. Reproduction au procédé en trois couleurs d'après les aquarelles de A. Fetvadjian.

digitised by A.R.A.R.@